Sivistysvaliokunta

Asia: Valtion talousarvio vuodelle 2026

Viite: HE 99/2025 vp

Sivistysala ry:n (Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua. Sivistan tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa.

1. Varhaiskasvatus

Kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin esitetään 75 miljoonan euron säästöä. Sivista on huolissaan tämän säästön kohdentumisesta, kun kasvatus ja koulutus ovat kuntien keskeisin tehtävä. Erityisen haastava tilanne on yksityisessä varhaiskasvatuksessa, joka toimii monessa kunnassa jo tällä hetkellä vastaavaa kunnallista varhaiskasvatuspalvelua pienemmin resurssein. Palvelusetelien riittämättömät arvot sekä esimerkiksi indeksikorotusten jäädytykset ovat olleet haasteena tänäkin vuonna.

Sivistysvaliokunta käsittelee parhaillaan hallituksen esitystä uudeksi varhaiskasvatuksen palvelusetelilaiksi. Laissa on vahvistettava palvelusetelin arvon määrittämisen säädöksiä, jotta yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevat lapset eivät joudu uusien säästöpaineiden maksajaksi. Setelin arvon pitää olla sillä tasolla, että se antaa edellytykset varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Sivista ehdottaa kunnille velvollisuutta oman tuotannon kustannusten laskemiseen ja julkaisuun varhaiskasvatuksen palvelusetelilain uudistamisen yhteydessä. **Sivista toteaa, että yleistyessään toimintatapana palvelusetelin käytön laajentamisella on mahdollista hillitä varhaiskasvatuksen kokonaiskustannuksia.** Yksityisten tuottajien perusedellytykset on kuitenkin turvattava, eikä ero palvelusetelin arvon ja kunnan oman tuotannon kustannusten välillä saa kasvaa kohtuuttoman suureksi.

Varhaiskasvatuksen täydennyskoulutukseen ehdotetaan 6 miljoonaa euroa. Tämä on tarkoitettu kuuden suurimman kunnan varhaiskasvatuksen opettajien ja sosionomien kouluttamiseen. OKM:n erillisavustus kattaa enintään 95 % tilaustutkintopilotin hyväksyttävistä kustannuksista, ja kuntien omarahoitus on vähintään 5 %. Sivista huomauttaa, että kunnallisen järjestäjän rinnalla osana varhaiskasvatuksen palveluverkkoa toimii yksityisiä palveluntuottajia, joilla niin ikään on haasteita kelpoisuusehdot täyttävän henkilöstön rekrytoinnissa. **Sivista katsoo, että mallia tulee kehittää siten, että myös yksityisen varhaiskasvatuksen toimijoilla on mahdollisuus saada tukea henkilöstönsä täydennyskoulutukseen.**

Sivista pitää tärkeänä sitä, että talousarvioesityksessä jatketaan toimia varhaiskasvatuksen osaajapulaan vastaamiseksi. Kuusikkokuntien täydennyskoulutusrahoituksen lisäksi tarvitaan kuitenkin lisää toimia. Sivista ehdottaa kahta toimenpidettä:

- **Ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustamisen ja rinnastamisen nopeuttaminen ja kustannusten alentaminen.** Tutkintojen tunnustaminen ja rinnastaminen tehdään Opetushallituksessa useille aloille, mm. opetusalalle ja varhaiskasvatukseen. Prosessi on hakijalle kallis, hidas ja epävarma. Valtionhallinnon säästöt uhkaavat pahentaa tilannetta.

Ehdotamme, että toimintaa resursoidaan siten, että tunnustamisen prosessi nopeutuu ja hakijan kustannuksia voidaan alentaa. Näin työvoiman saatavuus helpottuu.

- **Turvataan opetusalan lisä- ja täydennyskoulutus.** Aikuiskoulutustuen päättymisen jälkeen Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskukselle kohdennettiin 10 miljoonaa sivistys- ja hyvinvointialojen jatko- ja täydennyskoulutukseen kokeiluna. Ehdotamme, että kokeilun jatko turvataan ja rahoitustasoa nostetaan.

2. Perusopetus

Perusopetukseen kohdennetaan yhteensä noin 50 miljoonan euron määrärahalisäys. Määrärahalisäys kohdistetaan muun muassa oppimisen tuen uudistamisen toimenpiteisiin ja yksityisten opetuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen tason nostamiseen 100 prosenttiin. Sivista pitää molempia kohteita hyvinä ja kiittää panostuksista oppimisen perustan sekä oppilaiden yhdenvertaisuuden toteutumisen vahvistamiseen.

Sekä oppimisen tuen uudistus että yksityisten opetuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen tason nostaminen 100 prosenttiin astui voimaan 1.8.2025. Vuosi 2026 on ensimmäinen toimintavuosi, jolloin uudistuksiin tarkoitetut määrärahat ovat täysimääräisesti käytössä.

Oppimisen tuen uudistuksesta säädettäessä hallituksen esityksessä todettiin, että yksityisten opetuksen järjestäjille ryhmämuotoisista tukitoimista aiheutuvat kustannukset korvataan yksityisille opetuksen järjestäjille erillisellä rahoituksella vuosina 2025 ja 2026. **Sivista on pitänyt toimintatapaa erittäin perusteltuna, sillä muussa tapauksessa laajenevien tehtävien kustannukset näkyisivät rahoituksessa viiveellä.** Sivistan käsityksen mukaan tähän tarkoitukseen varattu rahoitus on talousarvioesityksessä momentilla 29.10.30 yksityisten opetuksen järjestäjien käyttökustannuksiin kohdennettavana avustuksena. Tähän tarkoitukseen on varattu 4 095 000 euroa. Vuoden 2025 osalta ei ole ollut selkeää, että tämä avustus on tarkoitettu oppimisen tuen toimeenpanoon. Sivista pitää tärkeänä, että avustushauissa tiedotetaan selkeästi mahdolliset käyttökohteet. Sivista pohtii, onko hakumenettely ylipäätään mielekästä, kun kyseessä on määräraha, joka voitaisiin jakaa suoraan oppilasmäärän perusteella.

Sivistysvaliokunnan käsittelyssä on samaan aikaan budjettilakina hallituksen esitys perusopetuksen valmistavan opetuksen lisäopetuksesta, johon ehdotetaan kohdennettavan yhteensä 20 279 000 euron määräraha. Sivista on kannattanut uudistusta, mutta katsoo että **valmistavan opetuksen sekä valmistavan opetuksen lisäopetuksen järjestäminen tulisi mahdollistaa myös yliopistojen harjoittelukouluille.**

Aikuisten perusopetukseen ehdotetaan kohdennettavaksi 55 234 000 euroa. Aikuisten perusopetusta annetaan muun muassa aikuislukioissa, opistoissa ja ammatillisessa koulutuksessa. Etenkin suomen kielen kurssien kysyntä on viime vuosina kasvanut. Tämä on johtanut kurssikohtaisen rahoituksen pienenemiseen: aineopetuksen kurssikohtainen rahoitus on pienentynyt vuoteen 2020 verraten lähes viidenneksellä (18 prosenttia). Tämän seurauksena kurssitarjontaa on jouduttu supistamaan. Sivista ehdottaa, että aikuisten perusopetuksen määrärahatasoa korjataan vastaamaan kasvanutta kysyntää.

3. Toisen asteen koulutus

Ammatillinen koulutus on keskeisessä roolissa osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisessa työntekijäammateissa. Ammatillinen koulutus vahvistaa alueiden elinvoimaa ja osaamistasoa, edistää

työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä parantaa Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. Opiskelijoille taataan riittävät ammatilliset ja yleissivistävät valmiudet sekä työelämätaidot, jotta he voivat siirtyä sujuvasti opintojen jälkeen työelämään tai jatko-opintoihin.

Sivista pitää hyvänä oppimisen tuen kokonaisuudistuksen tavoitetta vahvistaa opiskelijoiden oikeutta yksilölliseen ja ryhmänmuotoiseen oppimisen tukeen ja erityiseen tukeen 1.8.2026 alkaen ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi.

Vuoden 2026 alusta voimaan tulevat uudet rahoitusperusteet ohjaavat koulutuksen järjestäjiä vahvistamaan koulutuksen vaikuttavuutta. Jatkossa rahoitus palkitsee aiempaa enemmän opintosuorituksista, valmistumisesta sekä koulutuksen jälkeisestä työllistymisestä ja jatko-opintoihin siirtymisestä. Tällä hetkellä suurena haasteena on erittäin heikko työllisyystilanne, joka todennäköisesti vaikeuttaa ammattiin opiskelevien työllistymistä myös vuonna 2026. Erityisen huolestuttavaa on nuorten työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvu. Työttömyyden kasvu ja työttömyysaikojen pidentyminen ovat lisänneet työttömyydestä aiheutuneita kuluja ja työnhakija-asiakkaiden palveluiden tarvetta. Ammatillinen koulutus on tärkeä työllisyyttä edistävä palvelu, ja on huolehdittava riittävästä rahoituksesta työnhakija-asiakkaiden ammatillisen koulutusten järjestämiseksi.

Vuoden 2026 alussa käynnistyvä kahdeksanvuotinen toiminnanohjauksen kehittämiskokeilu tuo koulutuksen järjestäjille uudet ohjausmekanismit, joiden avulla koulutustarjontaa voidaan suunnata entistä paremmin työelämän tarpeiden mukaisesti. Sivistan mukaan kokeilu on kannatettava, sillä se luo edellytykset ammatillisen koulutuksen vaikuttavuuden ja kyvykkyyden vahvistamiseen erityisesti alueellisten työelämän tarpeiden näkökulmasta. On tärkeää varmistaa, että ammatillisen koulutuksen kokonaisuutta kehitetään tasapuolisesti kaikkien koulutuksen järjestäjien osalta.

Ammatillinen koulutus kantaa merkittävän vastuun erilaista tukea tarvitsevien oppivelvollisten nuorten kouluttajana. Yhä useammalla opiskelijalla on haasteita, jotka liittyvät terveydentilaan, elämänhallintaan tai epäselviin urasuunnitelmiin, mikä vaikeuttaa opintoihin kiinnittymistä ja etenemistä. On tärkeää, että koulutuksen järjestäjillä säilyy riittävät resurssit tukea erilaisia oppijoita – sekä niitä, jotka tarvitsevat enemmän tukea, että niitä, jotka etenevät keskimääräistä nopeammin. Osaamisperusteisuus ja yksilöllisten opiskelupolkujen mahdollistaminen ovat ammatillisen koulutuksen vahvuuksia. On tärkeää, ettei ammatilliseen koulutukseen esitetä uusia leikkauksia vuodelle 2026.

Ammatillinen koulutus on tärkeä väylä korkeakoulutukseen, erityisesti ammattikorkeakouluihin. Sivista kannattaa tavoitetta nuorten aikuisten korkeakoulutusasteen nostamisesta 50 prosenttiin (ks. jäljempänä) ja korostaa, että ammatillisessa koulutuksessa on huolehdittava oppimisen ja opiskeluvalmiuksien tukemisesta sekä lisättävä yhteistyötä ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välillä.

Eduskunnan käsittelyyn on tulossa hallituksen esitys EU- ja ETA-valtioiden ulkopuolelta opiskelijan oleskeluluvalla saapuvien toisen asteen koulutuksen opiskelijoiden lukuvuosimaksuista. Maksut ehdotetaan otettavaksi käyttöön 1.8.2026 alkaen. Tämä pienentää talousarvioesityksen mukaan vuonna 2026 valtionosuusrahoitteiseen koulutukseen osallistuvien määriä ammatillisessa koulutuksessa arviolta noin 800 opiskelijavuodella ja lukiokoulutuksessa arviolta noin 200 opiskelijalla. Tämän takia koulutuksen järjestäjille myönnettävää rahoitusta vähennetään yhteensä 12 miljoonaa euroa vuonna 2026: ammatillisen koulutuksen rahoituksesta vähennetään 10 miljoonaa euroa ja lukiokoulutuksen rahoituksesta 2 miljoonaa euroa. Sivista on kannattanut ehdotusta lukuvuosimaksujen käyttöön ottamisesta. Viime vuosina kansainvälisten opiskelijoiden määrä toisen

asteen koulutuksessa on kasvanut, joten säätelyn uudistaminen on tarpeellista valtionosuusrahoituksen käytön periaatteiden selkeyttämiseksi. Toisen asteen oppilaitoksilla tulee lisäksi olla yhtä hyvät mahdollisuudet koulutusvientiin kuin korkeakouluilla. **Sivista katsoo, että säästön tulee perustua todelliseen toteutumaan eikä ennakolta tehtyyn arvioon, joka vähentää kaavamaisesti ammatillisen ja lukiokoulutuksen määrärahaa.** Kysyntää toisen asteen maksulliseen koulutukseen on haastava arvioida.

Sivista pitää valitettavana, että lukiokoulutuksen toimintaedellytyksiä heikentävään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaissa (23 b §) määriteltyyn leikkuriin lukion yksikköhintaan ei esitetä muutoksia.

4. Korkeakoulutus ja tutkimus

Suomi tarvitsee lisää korkeakoulutettuja osaajia. Hallituskauden keskeisiin tavoitteisiin kuuluu sekä koulutustason että koko väestön osaamistason nostaminen. Tavoitteena on, että korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus nousee vuoteen 2030 mennessä mahdollisimman lähelle 50 prosenttia, ja että Suomessa edetään kohti OECD:n kärkimaiden tasoa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrässä. Maamme menestys perustuu osaavien ja luovien ihmisten työhön. Koulutustasoamme pitää nostaa yhteisesti hyväksytyn tavoitteen mukaisesti niin, että puolet nuorisoikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Tämä edellyttää poliittisilta päättäjiltä pitkäjänteistä työtä korkeakoulujen kapasiteetin kasvattamiseksi. Sen toteutumiseksi tarvitaan lisää rahoitusta yliopistoille ja ammattikorkeakouluille. **Sivista pitää huolestuttavana sitä, että korkeakouluihin kohdistuu menosäästöjä yhteensä 83,8 milj. euroa, josta 68,8 milj. euroa on pysyvää säästöä.**

Hallitus on luvannut kohdentaa täydentävässä talousarviossa 100 miljoonaa euroa / vuosi kolmen vuoden aikana opintoseteliuudistukseen korkeakouluopintojen suorittamiseksi ja korkeakoulupaikkojen lisäämiseen. Opintosetelillä mahdollistetaan 30 opintopisteen laajuiset korkeakouluopinnot niille toisen asteen koulutuksen suorittaneille, jotka ovat jääneet ilman korkeakoulupaikkaa. Opintoseteliä voi hyödyntää sekä avoimien ammattikorkeakoulu- että yliopisto-opintojen suorittamiseen. Tarkempia toimintamalleja tämän toteuttamiseksi ei kuitenkaan vielä ole. Koulutusjärjestelmän keskeisin tehottomuushaaste on tuoreiden ylioppilaiden hidas siirtyminen korkeakoulutukseen. Tyypillisesti vajaa 80 prosenttia uusista ylioppilaista hakee korkeakoulutukseen (keväällä 2025 77 prosenttia). Kuitenkin vain kolmannes pääsee jatkamaan korkeakouluopintoja seuraavana syksynä. Sivista katsoo, että julkisin varoin rahoitettavaa korkeakoulutusta tulisi pystyä suuntamaan nykyistä enemmän nuorille. Sivista pitää opintosetelimahdollisuutta hyvänä instrumenttina, mutta katsoo että koulutuksen kasautumisen ongelmaa tulee jatkaa määrätietoisin toimin. Sivista toteaa, että opintoseteliopiskelumahdollisuuden on oltava käytettävissä myös ammatillisen tutkinnon suorittaneille, jotka eivät ole päässeet jatkamaan opintojaan hyvin työllistävälle alalle korkeakoulussa hausta huolimatta.

Sivista pitää hyvänä, että korkeakoulujen 2,8 prosentin indeksikorotus toteutuu kustannusten noustua. Korkeakoulujen laadukkaalle opetukselle ja tutkimukselle on tärkeää, että valtion rahoitus on ennustettavaa. Yhteiskuntamme asettaa korkeakouluille korkeat odotukset, jotka vaativat resursseja. Sivista huomauttaa, että indeksikorotusten ja yksittäisten kohdennusten rinnalla hallitus on tehnyt leikkauksia ja tasomuutoksia, jotka syövät pohjaa korkeakoulujen toiminnalta. Vaikka kokonaisrahoitus kasvaa nimellisesti, todellisuudessa osa lisäyksistä menetetään näihin säästöihin. Tämä johtaa siihen, että korkeakoulut joutuvat jatkuvasti sopeuttamaan toimintaansa ja supistamaan toimintaedellytyksiään tilanteessa, jossa niiltä samaan aikaan vaaditaan enemmän tuloksia.

Osaajapulan ratkaiseminen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen sekä Suomen kilpailukyvyn turvaaminen edellyttävät vahvaa ja pitkäjänteistä perusrahoitusta. Sivistan näkökulmasta korkeakoulujen tulisi saada keskittyä opetukseen ja tutkimukseen ilman jatkuvaa epävarmuutta rahoituksen riittävyydestä. Jos Suomi haluaa todella nostaa koulutustasoa ja saavuttaa TKI-tavoitteensa, korkeakoulujen rahoitus on nähtävä investointina, ei säästökohteena.

Korkeakoulujen tavoitteita ja aloituspaikkoja lisättäessä resursseja on lisättävä vastaavasti. Yhteinen tavoite korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrän nostamisesta 50 prosenttiin ikäluokasta vuoteen 2030 mennessä on tärkeä Suomen kestävän kasvun, yhteiskunnan uudistumisen ja globaalin kilpailukyvyn kannalta. Kaiken kaikkiaan hallituksen ja koko yhteiskunnan odotukset korkeakouluille kasvavat: koulutuksen läpäisyn parantaminen, kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointi ja työllistyminen, kunnianhimoiset TKI-tavoitteet sekä yhteistyön lisääminen elinkeinoelämän kanssa edellyttävät onnistuakseen riittävää perusrahoitusta.

On valitettavaa mutta ymmärrettävää, että arvioitua heikomman BKT-kehityksen takia T&K-rahoituslain mukaiset vuosittaiset korotukset ovat n. 240 miljoonaa euroa vuodesta 2026 lähtien aiemman 280 miljoonan euron sijaan.

Sivista kiittää, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaan suoraan kohdennettua valtionrahoitusta lisätään ensi vuonna 30 miljoonalla eurolla, mikä oikeansuuntaisesti vahvistaa tutkimustoiminnan edellytyksiä korkeakouluissa.

5. Vapaa sivistystyö

Sivista pitää hyvänä sitä, että vapaaseen sivistystyöhön ei kohdennettu isoja leikkauksia budjettiesityksessä. Tällä hallituskaudella vapaasta sivistystyöstä on leikattu yli 20 miljoonaa euroa. Vuoden 2026 talousarviossa vapaan sivistystyön rahoitus heikkenee noin 3,7 miljoonaa euroa, josta maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen vähennys on 3,5 miljoonaa euroa. Sivista ei pidä esitettyä leikkausta kotoutumiskoulutuksesta järkevänä.

Sivista katsoo, että vapaalla sivistystyöllä on merkittävä rooli kotoutumisen toteuttamisessa, sillä oppilaitokset ovat järjestäneet erittäin tuloksellisesti kotoutumis- ja kielikoulutusta. Hallitus aikoo toteuttaa kotoutumispalvelujen uudistuksen, jossa järjestelmää tehostetaan ja rahoitus kootaan yhteen kanavaan. Pidämme tärkeänä, että **kotoutumiskoulutus koottaisiin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle**. Tämä varmistaisi näkemyksemme mukaan parhaiten kotoutumiskoulutuksen laadun ja vaikuttavuuden.

Sivista pitää tärkeänä, että Suomi pitää kiinni lupauksestaan avustaa Ukrainaa sodassaan Venäjää vastaan. Osana tätä sitoutumista **Sivista pyytää eduskuntaa huolehtimaan ukrainalaisten pakolaisten kielikoulutuksen rahoituksesta, joka päättyy vuonna 2025.** Pääosa ukrainalaisista koulutusta saavista haluaa jäädä Suomeen tekemään työtä. He tarvitsevat suomen tai ruotsin kielen koulutusta työllistyäkseen. Rahoituksen uupuessa osa ukrainalaisista jää jo nyt ilman koulutusta. Ukrainalaisten kielikoulutus työllistymisen ja kotoutumisen vahvistamiseksi on ollut vuodesta 2023 alkaen alibudjetoitua, mikä asettaa oppilaitokset taloudellisesti vaikeaan tilanteeseen. Rahoitusvajetta on paikattu tulevien vuosien määrärahoilla sekä vapaan sivistystyön oppilaitosten omasta taseesta. Pääosa ukrainalaisista koulutusta saavista haluaa jäädä Suomeen tekemään työtä. He tarvitsevat suomen tai ruotsin kielen koulutusta työllistyäkseen.

6. Muuta

Taiteen ja kulttuurin edistämisen rahoitukseen kohdistuu edelleen leikkauksia 7,8 miljoonaa euroa, joista mm. 5,5 miljoonaa Elokuvasäätiön jakamiin valtionavustuksiin ja 1,3 miljoonaa euroa Taide- ja kulttuuriviraston jakamiin valtionavustuksiin. Taiteen ja kulttuurin edistämisen momentti on vähentynyt alle puoleen muutamassa vuodessa. On otettava huomioon, että ko. rahoitus toimii siemenrahoituksena muulle kulttuuri- ja luovien alojen kotimaiselle, kansainväliselle ja kuluttajilta saatavalle rahoitukselle. Leikkaukset ovat vastakkaisia kulttuuripoliittisen selonteon ja luovan talouden kasvustrategian kanssa ja vähentävät kulttuuri- ja luovien alojen läikkymisvaikutuksia koko Suomessa.

Helsingissä 1.10.2025

Sivistysala ry

Heikki Kuutti Uusitalo, johtaja, politiikka ja vaikuttaminen

Annakaisa Tikkinen, asiantuntija, politiikka ja vaikuttaminen
annakaisa.tikkinen@sivista.fi, puh. +358403566082

Sivistysala tekee sinnikästä työtä koulutuksen, osaamisen ja luovuuden puolesta. Sivista edustaa yli 430:a yksityistä sivistysalan työnantajaa. Jäsentemme palveluksessa on noin 70 000 alan ammattilaista. Olemme Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n jäsen.